

Arrest Gerechtshof

LJN: BA6412, Gerechtshof Amsterdam, 05/1776

Datum uitspraak: 31-05-2007

Datum publicatie: 05-06-2007

Rechtsgebied: Handelszaak

Soort procedure: Hoger beroep

Inhoudsindicatie: Voor de uitleg van de term kwakzalver dient *Van Dale*, Groot Woordenboek der Nederlandse Taal als uitgangspunt. De vraag of een arts, die de orthomanele geneeskunde (OMG) beoefent, een kwakzalver genoemd mag worden, wordt ontkennend beantwoord. Niet kan worden gezegd dat OMG 'nuttelos' is als bedoeld in de definitie van *Van Dale*, laat staan dat de arts die OMG beoefent zou mogen worden bestempeld als boerenbedrieger, oplichter of knoeier, volgens *Van Dale* synoniemen van de term kwakzalver.

Uitspraak Gerechtshof te Amsterdam, Eerste meervoudige burgerlijke kamer.

Arrest in de zaak van: Maria Sickesz, wonende te 's-Gravenhage. Appellante, procureur: mr. C.J. Blauw. Tegen de vereniging: Vereniging tegen de Kwakzalverij, gevestigd te Amsterdam en Cornelis Nicolaas Maria Renckens, wonende te Hoorn. Geïntimeerden, procureur: mr. G.W. Kernkamp. Partijen worden hierna Sickesz, de vereniging en Renckens genoemd.

1. Het geding in hoger beroep

1.1. Bij dagvaarding van 26 september 2005 is Sickesz in hoger beroep gekomen van het vonnis dat de rechtbank Amsterdam onder rolnummer H 04.170 tussen partijen heeft gewezen en dat is uitgesproken op 3 augustus 2005.

1.2. Bij memorie heeft Sickesz één algemene grief en vervolgens elf genummerde grieven tegen dit vonnis aangevoerd, producties overgelegd en geconcludeerd dat het hof dat vonnis zal vernietigen, met instandhouding van de afwijzing van de vorderingen van de Vereniging en Renckens in voorwaardelijke reconventie en, opnieuw rechtdoende, de vorderingen in conventie van Sickesz zal toewijzen, met veroordeling van de Vereniging en Renckens in de kosten van het geding in beide instanties.

1.3. Bij memorie van antwoord hebben de Vereniging en Renckens de grieven bestreden, producties overgelegd en geconcludeerd dat het hof het vonnis waarvan beroep zal bekrachtigen, althans de voorwaardelijke reconventionele vordering alsnog zal toewijzen, met veroordeling van Sickesz in de kosten van de procedure.

1.4. Sickesz heeft een akte uitlating producties genomen.

1.5. Vervolgens hebben partijen hun zaak aan de hand van overgelegde pleitnotities op 3 april 2007 voor het hof doen bepleiten, Sickesz door mr. M. van Olden, advocaat te Haarlem en de Vereniging en Renckens door mr. S.N. Vlaar, advocaat te Amsterdam. Beide partijen hebben bij akte producties in het geding gebracht. Sickesz heeft tevens een productie aan de pleitnota gehecht waartegen door de Vereniging en Renckens geen bezwaar is gemaakt.

1.6. Ten slotte hebben partijen het hof verzocht op basis van de reeds overgelegde kopiedosiers arrest te wijzen.

2. De feiten

Onder 1.a tot en met 1.g heeft de rechtbank een aantal feiten als vaststaand tussen partijen aangenomen. Hiertegen is geen der grieven gericht. Onder verwijzing naar die feitenvaststelling gaat het hof (voorts) van het volgende uit:

2.1. Sickesz is arts en sinds 1965 werkzaam op het gebied van de orthomanele geneeskunde (OMG).

2.2. Renckens is sinds 1988 voorzitter van de Vereniging. Op 14 oktober 2000 heeft de Vereniging ter gelegenheid van een jaarcongres de bundel *Kwakzalverij in de twintigste eeuw* (hierna: de publicatie) uitgegeven, met als ondertitel *De Toptwintig*, zoals in oktober 2000 vastgesteld door de Vereniging tegen de Kwakzalverij'. De publicatie bevat een lijst van de twintig grootste kwakzalvers van de twintigste eeuw (hierna: de lijst) met over ieder van hen een hoofdstuk. Alle bijdragen in de publicatie zijn geschreven door Renckens. Sickesz wordt op de lijst als zevende vermeld.

2.3. De lijst is opgesteld op grond van een enquête onder de leden van de Vereniging of - zoals door Renckens ten pleidooie in hoger beroep nader is gepreciseerd - door middel van stemming door de aanwezigen op het congres, waarbij, zoals blijkt uit de overgelegde publicatie, is uitgegaan van - kort gezegd - de volgende toetsingscriteria: a. opleidingsniveau, b. aard van de therapie, c. toegebrachte schade, d. agressie tegen reguliere geneeskunde, e. duur carrière f. materieel gewin, g. veroordelingen (met on-

derverdeling tussen artsen en niet-artsen), h. sanwijzingen voor oplichting, i. publicaties, j. schoolvorming, h. (bedoeld zal zijn k, hof) Politieke steun.

2.4. De publicatie bevat onder het kopje 'definitie' de volgende tekst: De definitie van kwakzalverij, die leidraad is geweest en zal zijn bij de beoordeling van de twintigste eeuwse kwakzalvers, kan als volgt worden samengevat: Kwakzalverij is: (a) elk beroepsmatig handelen c.q. het verlenen van raad of bijstand in relatie tot de gezondheidstoestand van mens of dier (b) dat niet gefundeerd is op toetsbare en voor die tijd logische dan wel empirisch-houdbare hypothesen en theorieën (c) die actief onder het publiek worden verspreid ('overpromotion') (d) zonder dat toetsing binnen de beroepsgroep op effectiviteit en veiligheid heeft plaatsgevonden en (e) die (veelal) zonder overleg met medebehandelaars wordt toegepast.

2.5. De lijst is gepubliceerd in *de Volkskrant* van 16 oktober 2000, de krant *NEWS.nl* van 13 oktober 2000 en *Panorama* nr. 44 van 2000, zonder vermelding van de onder 2.4 genoemde definitie.

2.6. In 2001 is op naam van Renckens c.s. een boekje uitgegeven door De Stichting Skepsis, getiteld *Genezen is het woord niet*, met als ondertitel 'Biografische schetsen van de twintigste eeuw'. De inhoud is vrijwel hetzelfde als de onder 2.2 genoemde publicatie, inclusief de lijst en de vermelding daarop van Sickesz op nummer zeven. In confesso is dat de term 'kwakzalver' en de term 'notoire genezer' in semantische zin samenvallen.

2.7. Op 14 december 1990 zijn aan de economische faculteit van de Erasmus Universiteit te Rotterdam de twee artsen J.W.B. Albers en E.D. Keizer gepromoveerd op het proefschrift "Een onderzoek naar de waarde van orthomanele geneeskunde". In de samenvatting is onder meer vermeld: "De conclusie van dit prospectief beschrijvende onderzoek is, dat de gevolgde werkwijze, waarbij alleen de mening van de patiënt gevraagd is, zinvolle gegevens oplevert. In de periode met orthomanele behandeling gaan ongeveer twee op de drie patiënten in hun algemene toestand vooruit, hetgeen de vooruitgang in de wachtperiode duidelijk overtreft. De resultaten geven steun aan de veronderstelling dat de behandeling met OMG een positief effect heeft op het algemeen welbevinden van de patiënten en op veel van hun klachten. Het is aan te bevelen verder onderzoek te verrichten naar de resultaten op langere termijn en naar de effecten van orthomanele behandeling op interne klachten."

2.8. In *Van Dale*, Groot Woordenboek der Nederlandse Taal, 13e druk (hierna: de *Van Dale*) staat onder 'kwakzalver': "Iem. die nutteloze middelen toepast ter genezing van de een of andere ziekte of middelen beweert te kennen tegen alle mogelijk ziekten, ofwel iem. die zulke middelen, meestal met veel ophef, te koop aanbiedt; - onbevoegd beoefenaar van de geneeskunst. (fig) iem. die het publiek wat op de mouw wil spelden, syn. boerenbedrieger, oplichter, knoeier."

3. Beoordeling in hoger beroep

3.1. Beoordeeld dient te worden de vraag of de Vereniging en Renckens onrechtmatig hebben gehandeld jegens Sickesz door haar op te nemen in de publicatie, althans de lijst, van kwakzalvers in 2000 en de publicatie, althans de lijst, van notoire genezers in 2001, als bedoeld onder 2.2 en 2.6.

Hierbij dienen twee hoogwaardige maatschappelijke belangen tegen elkaar te worden afgewogen: het belang van Sickesz niet lichtvaardig te worden blootgesteld aan publicaties die haar eer, goede naam en integriteit aantasten en het belang - waar de Vereniging, waarvan Renckens als voorzitter bij uitstek de representant is, voor opkomt - dat misstanden die de samenleving raken niet, door gebrek aan bekendheid bij het grote publiek, kunnen blijven voortbestaan.

Bij de vereiste afweging van deze twee belangen dienen alle relevante feiten en omstandigheden van het geval te worden betrokken.

3.2. Grief 1 richt zich tegen de uitleg die de rechtbank geeft van de term kwakzalverij. Deze grief is gegrond. De Vereniging en Renckens stellen - onder meer onder punt 2 van de conclusie van antwoord - "In de praktijk neemt de Vereniging deel aan het publieke debat over allerlei geneeswijzen, die een zekere werking wordt toegedicht, waarbij die werking niet door wetenschappelijk onderzoek wordt geschraagd. De Vereniging ziet het als haar taak om het publiek te waarschuwen tegen dergelijke geneeswijzen. De Vereniging dient daarmee een publiek belang." De Vereniging en Renckens geven hiermee zelf aan dat zij zich niet richten op een beperkte doelgroep met medisch-wetenschappelijke kennis, maar op het grote publiek. Zij dienen er dan ook rekening mee te houden - dat is immers het doel - dat de lijst van kwakzalvers wordt gepubliceerd in niet medisch-wetenschappelijke tijdschriften, zoals ook inderdaad is gebeurd. De gemiddelde lezer van de *Volkskrant*, *News.nl*, *Panorama* of andere krant of ander tijdschrift zal bij het lezen van de publicatie en de lijst bij de term 'kwakzalver' daaraan een negatieve betekenis

toekennen overeenkomstig de uitleg in Van Dale, reeds omdat de door de Vereniging en Renckens gegeven uitleg van de term (doorgaans) niet in die krant of dat tijdschrift zal worden gepubliceerd. Maar zelfs al zou die beperkte betekenis wel worden genoemd, dan nog zal de gemiddelde lezer de in het gewone spraakgebruik gangbare negatieve gevoelswaarde aan het woord toekennen. Voor een arts als Sikesz vormt deze connotatie van boerenbedrieger, oplichter en knoeier ontegenzeggelijk een ernstige aantasting van haar professionele en persoonlijke integriteit.

Aangezien de Vereniging voor ca 65% bestaat uit artsen zal aan haar publicaties bovendien een zeker gezag worden toegekend.

3.3. Grief 2 richt zich tegen de toetsing door de rechtbank van OMG aan de vijf onder 2.4. genoemde door de Vereniging en Renckens gehanteerde criteria. Gelet op het hiervoor onder 3.2 overwogene is deze grief eveneens gegrond. Nu de definitie van de term kwakzalver van de Vereniging en Renckens niet als uitgangspunt kan worden genomen, kan ook niet op grond van daar genoemde criteria worden getoetst of Sikesz terecht een kwakzalver wordt genoemd.

3.4. In grief 4 richt Sikesz zich tegen de overweging van de rechtbank dat vaststaat dat er onderzoeksmethoden bestaan die een therapie als OMG kunnen toetsen aan de norm van *evidence based* onderzoek (EBM) doch dat er geen wetenschappelijk onderzoek naar OMG is gedaan dat in één van de EBM categorieën valt. Sikesz stelt terecht dat de rechtbank er kennelijk - en ten onrechte - van uitgaat dat de EBM dé (enige) norm is voor de toetsing aan de kwakzalvercriteria van Renckens. Niet valt in te zien dat voldoen aan de EBM-norm de enige manier is om aan de kwalificatie kwakzalverij te ontkomen.

De 'kwakzalvercriteria' van de Vereniging en Renckens zijn immers niet maatgevend nu de uitleg van het begrip kwakzalver van *Van Dale* als uitgangspunt wordt gehanteerd. Bezien dient te worden of de behandelmethoden van Sikesz en derhalve van OMG vallen onder de kwalificatie kwakzalverij in de betekenis van *Van Dale*. Hiertoe is onder meer van belang het proefschrift van Albers en Keizer, waaruit in elk geval blijkt dat twee op de drie van de met OMG behandelde patiënten er in hun algemene toestand op vooruit zeggen te gaan en een gunstig effect op hun klachten ervaren. Reeds op grond hiervan stelt het hof vast dat OMG niet 'nutteloos' is als bedoeld in de definitie van *Van Dale*, laat staan dat Sikesz als beoefenaar van OMG bestempeld zou mogen worden als boerenbedrieger, oplichter of knoeier.

Daarnaast is voor de kwalificatie van de beoefenaren van OMG van belang dat de meeste zorgverzekeraars OMG vergoeden, zoals niet, althans onvoldoende, betwist door Sikesz is gesteld. Vaststaat tevens dat Sikesz een zeer groot aantal mensen heeft behandeld met OMG en dat slechts één maal een klacht tegen haar is ingediend, die ongegrond geoordeeld is. Ook grief 4 is derhalve gegrond.

3.5. De overige grieven behoeven op grond van het vorenstaande geen afzonderlijke bespreking. Bij afweging van de onder 3.1 genoemde belangen, prevaleert het belang van Sikesz om niet lichtvaardig te worden blootgesteld aan publicaties die haar eer, goede naam en integriteit aantasten. Vaststaat immers dat de diffamerende term kwakzalverij niet van toepassing is op OMG en dat Sikesz, als beoefenaar van deze behandelwijze, derhalve ten onrechte is geplaatst op de lijst van kwakzalvers (en notoire genezers), nog daargelaten dat deze lijst wel heel onzorgvuldig tot stand is gekomen, te weten door een enquête onder de leden en/of stemming tijdens een congres. De Vereniging en Renckens hebben dan ook onrechtmatig jegens Sikesz gehandeld door haar op de lijst van kwakzalvers en notoire genezers te plaatsen. Het vonnis waarvan beroep dient te worden vernietigd. Renckens heeft nog gesteld dat hij slechts is opgetreden in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Vereniging en derhalve niet persoonlijk onrechtmatig gehandeld kan hebben. Deze stelling wordt verworpen, nu Renckens de schrijver van het hoofdstuk over Sikesz in de publicatie is en onder zijn naam het boekje is uitgegeven als bedoeld onder 2.6. Hiermee heeft Renckens niet alleen in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Vereniging doch ook als privé-persoon zich onrechtmatig gedragen jegens Sikesz.

De vorderingen van Sikesz zijn in beginsel voor toewijzing vatbaar, zij het dat het hof de onder c gevorderde dwangsom zal beperken tot een maximum van € 100.000,-. Bij de onder d en e gevorderde opnemings van een eventuele nieuwe druk van de publicatie en/of het onder 2.6. bedoelde boekje heeft Sikesz onvoldoende belang, nu haar naam daarin niet meer zal worden vermeld.

3.6. Tegen de afwijzing van de voorwaardelijk ingestelde reconventionele vordering is door de Vereniging en Renckens geen grief gericht, zodat deze vordering niet ter beoordeling aan het hof voorligt.

3.7. De Vereniging en Renckens zullen als de in het ongelijk gestelde partij worden veroordeeld in de proceskosten in eerste aanleg en in hoger beroep

Gerechtshof Amsterdam, plek des onheils

4. Beslissing het hof: vernietigt het vonnis van de rechtbank Amsterdam van 3 augustus 2005 en opnieuw rechtdoende:

- verklaart voor recht dat de Vereniging en Renckens onrechtmatig hebben gehandeld door Sickesz op te nemen in een in 2000 uitgegeven boekje, althans lijst, van kwakzalvers;
- verklaart voor recht dat de Vereniging en Renckens onrechtmatig hebben gehandeld door Sickesz op te nemen in een in 2001 uitgegeven boekje, althans lijst, van notoire genezers;
- verbiedt de Vereniging en Renckens om - bij

gelijke feiten en omstandigheden - Sickesz in de toekomst opnieuw aan te duiden als kwakzalver of notoire genezer in woord of geschrift en verbiedt hen Sickesz op te nemen in een volgend soortgelijk boekje op straffe van een dwangsom van € 10.000,- voor iedere publicatie die in strijd is met dit verbod, tot een maximum van € 100.000,-;

- gebiedt de Vereniging en Renckens om binnen tien dagen na betekening van dit arrest, op eigen kosten, een rectificatie-advertentie te plaatsen op pagina 2 van *de Telegraaf* en het *NRC Handelsblad* met afmeting van ongeveer 10 bij 20 centimeter met de volgende rectificatietekst: Rectificatie: Op grond van een arrest van het Gerechtshof Amsterdam verklaren de Vereniging tegen de Kwakzalverij en haar voorzitter C.N.M. Renckens hierbij dat zij mevr. M. Sickesz, orthomanueel arts te De Haag, ten onrechte hebben opgenomen in het boekje 'Kwakzalverij in de twintigste eeuw' en het boekje 'Genezen is het woord niet'. De Vereniging zal zodanige uitlatingen ten aanzien van Sickesz niet meer doen, nu niet kan worden gesteld dat de behandelmethoden van Sickesz en de orthomanuele geneeskunde geen (enkel) effect hebben.

- veroordeelt de Vereniging en Renckens in de kosten van het geding in eerste aanleg begroot op € 1.808,- aan salaris procureur en € 286,15 aan verschotten en in hoger beroep op € 2.682,- aan salaris procureur en € 376,60 aan verschotten;

- verklaart dit arrest uitvoerbaar bij voorraad. Dit arrest is gewezen door mrs. T.A.C. van Hartingsveldt, J.H. Huijzer en C.E. van Oosten van Smaalen en in het openbaar uitgesproken door de rolraadsheer op 31 mei 2007. ●

De *Umwelt* van een curieuze uitspraak

Door gevaarlijke gekken omringd

C.N.M. Renckens

De Biltse huisarts Van der Smagt, toen nog niet actief in de Vereniging tegen de Kwakzalverij, publiceerde in 1988 in *Medisch Contact*, het ledenblad van de KNMG, een scherpe aanval op het destijds snel toenemend aantal alternatieve artsen en riep de KNMG op hiertegen stelling te nemen. De KNMG deed dat niet, erger nog: op grond van de toenmalige KNMG-gedragsregels voor artsen werd Van der Smagt in 1989 veroordeeld tot een rectificatie in de vorm van een door de Raad van Beroep voorgescreven tekst.

Naast die rectificatie plaatste hij een brief waarin de volgende passage voorkwam: 'Blijkbaar is men in de KNMG van oordeel dat niet degene die zijn patiënt knollen voor citroenen verkoopt, maar hij die dit in scherpe beoordelingen veroordeelt, afbreuk doet aan de waardigheid van de medische stand. Alsof die waardigheid meer wordt bepaald door de wijze waarop medici met elkaar omgaan dan door de manier waarop ze inhoud geven aan hun beroepstaak. Dit cynisme past bij de passiviteit van de KNMG, waarmee ze zonder tegenstand te bieden toeziet hoe de Nederlandse gezondheidszorg afglijdt naar een niveau waar mode en commercie de norm bepalen. Kennelijk rekent de KNMG het niet tot haar taak de gebruikers van medische zorg tegen een dergelijke ontwikkeling te helpen beschermen en kennelijk acht ze het niet nodig aankomende en jonge artsen tegen een bedenkelijk afglijden te waarschuwen. In een organisatie die weigert stelling te nemen tegen modieuze verschijnselen die met gezondheidszorg weinig van doen hebben, kan ik me niet langer thuis voelen. Daarom heb ik voor het lidmaatschap bedankt.'

Zoek en vervang in deze tekst 'KNMG' door 'het Gerechtshof Amsterdam' en u kunt meevoelen met een groot aantal artsen en burgers die zich door deze laatste instantie ernstig in de steek gelaten voelen. Want wat was ook weer het geval? De leden van de Vereniging tegen de Kwakzalverij verkozen ter gelegenheid van de eeuwwisseling in 2000 een aantal personen, die zich in de 20ste eeuw aan kwakzalverij hadden bezondigd en publiceerde een Toptwintig in het boekje *Genezen is het woord niet. De twintig meest notoire genezers van de twintigste eeuw*

(stichting Skepsis, 2001). De lijst werd aangevoerd door de Vlaardingse kankerdocter Moerman die beweerde kanker met zijn dieet te kunnen voorkomen en genezen. In de lijst kwam ook mevrouw M. Sickesz voor, een basisarts die een variant van de osteopathie heeft ontwikkeld, door haar 'orthomanuele geneeskunde' (OMG) genoemd, en die beweert niet alleen aandoeningen van het bewegingsapparaat te kunnen genezen maar ook vrijwel alle interne ziekten. Zo stelde ze in 1993 in het blad *Care*: 'Migraine, maagklachten, cara, de ziekte van Crohn; dat manipuleren wij hier achter elkaar weg. Er zijn heel wat stoornissen die rechtstreeks in verband staan met scheefstanden van de wervelkolom. Op het moment dat we de juiste relatie gevonden hebben is de oplossing meestal eenvoudig een kwestie van manipuleren'. Ze ging ook artsen opleiden in haar kunst en inmiddels zijn er enkele tientallen orthomanuele artsen in ons land actief, dit ondanks het ontbreken van wetenschappelijk bewijs voor de claims. Deze artsen richtten ook een vereniging op, waarvan Sickesz erelid is. Sinds een jaar of tien gaat Sickesz nog verder en ze claimde ook aandoeningen als depressie, schizofrenie en autisme aan de nekervels te kunnen diagnosticeren en vervolgens door manipulaties te behandelen. Hoewel haar oud-leerlingen zich hierover ongelukkig betoonden - men is, volgens woordvoerder Weverink van de NVOMG tegenover het NHD op 11 augustus 2005, juist bezig toenadering te zoeken tot de reguliere geneeskunde - handhaaft men haar nog altijd als erelid. Ook wees Weverink erop dat de therapie inmiddels door ziektekostenverzekeraars wordt vergoed. Het medisch tuchtcollege accepteert intussen de recente